

Juni 2017

Museums

Mitteilungen des
Museumsverbandes Brandenburg

Alte Heimat – Neue Heimat
Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder
nach dem Zweiten Weltkrieg

Vertreibung und Neuansiedlung
Neubewertung musealer Sammlungen
Perspektiven der Kooperation

Stara Ojczyzna – Nowa Ojczyzna
Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry
po II wojnie światowej

Wypędzenie i nowe osadnictwo
Nowa ocena zbiorów muzealnych
Perspektywy współpracy

**Museumsverband
des Landes
Brandenburg e.V.**

Impressum

Museumsblätter – Mitteilungen des Museumsverbandes Brandenburg
Herausgegeben vom Museumsverband des Landes Brandenburg e.V.
Am Bassin 3, 14467 Potsdam
Telefon: (0331) 232 79 11
info@museen-brandenburg.de
www.museen-brandenburg.de

Redaktion Alexander Sachse, Susanne Köstering, Dietmar Fuhrmann, Marcin Wichrowski,
Antje Kempe
Übersetzung Grzegorz Załoga
Layout und Satz Dörte Nielandt

Titelfoto Die Kirchgasse in der Küstriner Altstadt im Jahre 2016/
Zaulek Kościelny na Starym Mieście Kostrzyn 2016 r.

Druck Brandenburgische Universitätsdruckerei Potsdam
Auflage 800
ISSN 1611-0684

EUROPÄISCHE UNION
Europäischer Fonds für
Regionale Entwicklung

**BB-PL
INTERREG V A
2014-2020**

Das Projekt wird ko-finanziert aus Mitteln des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung im Rahmen des Kooperationsprogramms/ Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu współpracy: INTERREG V A Brandenburg – Polen 2014–2020, Klein-Projekte-Fonds der Euroregion PRO EUROPA VIADRINA. Barrieren reduzieren – gemeinsame Stärken nutzen.

Mit freundlicher Unterstützung durch das Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Brandenburg

Kooperationspartner Stadt Seelow, Muzeum Twierdzy Kostrzyn

Editorial

Vom 6. bis 8. Oktober 2016 trafen sich Museumskolleginnen und -kollegen aus Polen und Deutschland in Küstrin/Kostrzyn zu einer grenzüberschreitenden Konferenz unter dem Titel „Alte Heimat – neue Heimat. Deutsche und polnische Museen westlich und östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg“. Es war das erste Mal, dass der brandenburgische Museumsverband eine solche deutsch-polnische Begegnung organisierte. Die Vorträge bezogen sich auf die Schicksale der Sammlungen und Museen in denjenigen Gebieten zwischen Polen und Deutschland, in denen in Folge des Zweiten Weltkrieges große Teile der Bevölkerung ausgetauscht worden waren. Wie eigneten sich die neuen Siedler das jeweilige vorgefundene kulturelle Erbe an? Wie gingen sie mit der alten und neuen lokalen Geschichte um? Auf welcher Grundlage und unter welchen Schwierigkeiten lebten sie sich ein und entwickelten sie eine neue Identität? Die Referentinnen und Referenten beleuchteten anhand von Überblicksdarstellungen und Fallbeispielen teilweise unglaubliche, sich überlagernde und überkreuzende Bevölkerungs- und Kulturverschiebungen, angefangen im nordwestlichen Polen über das Oderbruch bis in das ehemalige Land Lebus. Wir hörten von der einstigen Vielvölkerstadt Meseritz und von der polnischen Bevölkerung aus den ehemaligen ostpolnischen Gebieten, die nach 1945 westwärts bis an die Oder und Neiße vertrieben wurden. Es war wohl das erste Mal, dass diese Geschichten aus Museumssicht zusammengetragen wurden. Beispiele für Hürden und Chancen deutsch-polnischer Museumskooperation runden die Beiträge ab. Wir haben die Gastfreundschaft unserer Kollegen in Küstrin/Kostrzyn und die Offenheit aller Tagungsteilnehmer sehr genossen, danken allen, die dies ermöglicht haben und freuen uns auf eine Fortsetzung.

Im Fundusteil dieses Heftes finden Sie neben Würdigungen ehemaliger und neuer brandenburgischer Museumsleiterinnen und -leiter einen Debattenbeitrag zu unserem letzten Heft. Das Potsdam Museum setzt sich mit einer kritischen Analyse seiner Darstellung der NS-Zeit in der Dauerausstellung auseinander, die im vorigen Heft erschienen ist. Wir freuen uns über den kollegialen Austausch.

Susanne Köstering

Od Redakcji

W dniach 6-10 października 2016 spotkali się w Kostrzynie nad Odrą Koleżanki i Koledzy z polskich i niemieckich muzeów na transgranicznej konferencji pod tytułem „Stara ojczyzna – nowa ojczyzna. Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry po II wojnie światowej”. Związek Muzeów Landu Brandenburgia zorganizował takie polskie-niemieckie spotkanie po raz pierwszy. Wygłoszone referaty odnosiły się do losów zbiorów i muzeów na tych obszarach między Polską a Niemcami, w których dokonały się wymiany ludności w konsekwencji II Wojny Światowej. Jak nowi osadnicy na Ziemiach Odzyskanych przyjmowali znajdujące się tam dobra kultury? Jak obchodzili się z starą i nową lokalną historią? Jakie były podstawy ich aklimatyzacji, jakie następowały trudności i jak rozwijana była nowa tożsamość? Referentki i Referenci w swoich poglądowych prezentacjach i na pojedynczych przykładach naświetlili częściowo niewiarygodne, nawarstwiający się i krzyżujący się wzajemnie zjawiska wymiany ludności i kultury, począwszy od Północno-Zachodniej Polski, przez Kotlinę Freienwaldzką do dawnej Ziemi Lubuskiej. Na konferencji mogliśmy wysłuchać referatów o wielonarodowym mieście Meseritz/Międzyrzecz, jak również o polskiej ludności z dawnych polskich obszarów na Wschodzie, która po 1945 roku przybyła na Zachód aż po granicę Odry i Nysy Łużyckiej. To pierwszy przypadek przedstawienia tej historii z perspektywy muzealnej. Zawarte w tomie artykuły poruszają także przeszkoda i szans polsko-niemieckiej współpracy między muzeami. Mieliśmy przy tej okazji możliwość doświadczyć gościnności naszych Koleżanek i Kolegów z Kostrzyna, jak również otwartości gości konferencji – dziękujemy wszystkim, którzy umożliwili to spotkanie i cieszymy się na kontynuację.

W części zeszytu pod tytułem Fundusteil znajdują Państwo – oprócz słów uznania dla byłych i nowych kierowników brandenburskich muzeów – artykuł zawierający debatę na temat naszego ostatniego zeszytu. Muzeum Miejskie Poczdamu odpowiada w nim na krytyczną analizę przedstawienia czasu nazizmu w swojej stałej ekspozycji opublikowaną w ostatnim zeszycie. Cieszymy się na dalszą perspektywę koleżeńskiej wymiany doświadczeń.

Susanne Köstering

**Alte Heimat – Neue Heimat
Deutsche und polnische Museen westlich und
östlich der Oder nach dem Zweiten Weltkrieg**

Woher – Wohin?

Vertreibung und Neuansiedlung beiderseits von Oder
und Neiße nach dem Zweiten Weltkrieg

- 8 Die Rolle der Museen im Prozess der kultur-
geschichtlichen Aneignung der westpommer-
schen Geschichte nach dem Zweiten Weltkrieg
Paweł Migdalski
- 26 Neue Heimat links der Oder – Vom Flüchtlings-
alltag in den ersten Nachkriegsjahren
Reinhard Schmook
- 34 Die Altstadt von Küstrin – ein Niemandsland
Ryszard Skalba

**Alte Sammlung – Neue Fragen.
Neubewertung musealer Sammlungen nach 1945?**

- 44 Vom Heimatmuseum zum Museum der Soldiner
Seenplatte in Myślibórz –
Kontinuität und Entwicklung des Museumswesens
in Myślibórz/ Soldin in den Jahren 1928–2016.
Magdalena Szymczyk
- 54 Ein neuer Blick auf die Geschichte der Stadt –
Die Ausstellung „Deutsche und andere Bewohner
von Meseritz“
Andrzej Kirmiel
- 60 Gesellschaftspolitische Umwälzungen und deren
Auswirkung auf Integrationsprozesse nach
dem Zweiten Weltkrieg, dargestellt am Beispiel
der Tätigkeit des Museums in Zielona Góra
Longin Dzieżyc
- 78 Nach 1945 vorgefundene Musealien in den
Sammlungen des Ethnografischen Museums
in Zielona Góra, Freilichtmuseum in Ochla
Irena Soppa

**Stara Ojczyzna – Nowa Ojczyzna
Niemieckie i polskie muzea po obu stronach Odry
po II wojnie światowej**

Skąd – Dokąd?

Wypędzenie i nowe osadnictwo po obu stronach
Odry i Nysy po II wojnie światowej

- Muzea w procesie kulturowego oswojanie
przeszłości Pomorza Zachodniego po drugiej
wojnie światowej
Paweł Migdalski
- Nowa ojczyzna po lewej stronie Odry – O uchodź-
czej codzienności w pierwszych latach po wojnie
Reinhard Schmook
- Stare Miasto Kostrzyn – Ziemia Niczyja
Ryszard Skalba

**Stare zbiory – nowe pytania.
Nowa ocena zbiorów muzealnych po 1945?**

- Od Heimatmuseum do Muzeum Pojezierza
Myśliborskiego –
Kontynuacja i rozwój muzealnictwa
w Myśliborzu 1928–2016.
Magdalena Szymczyk
- Nowe spojrzenie na historię miasta –
wystawa „Niemcy i inni mieszkańcy
Międzyrzecza“
Andrzej Kirmiel
- Przeobrażenia systemowe i ich wpływ
na procesy integracyjne zachodzące po II wojnie
światowej na przykładzie działalności
zielonogórskiego muzeum
Longin Dzieżyc
- Muzealia zastane po 1945 roku w zbiorach
Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze
z/s w Ochli
Irena Soppa

Perspektiven der Kooperation

- 88 Museen, grenzüberschreitende Zusammenarbeit und europäische Fördermittel
Stanisław Horoszko
- 96 Das Martyriumsmuseum in Słońsk
Dominika Piotrowska-Kuipers
- 102 Ethnografisches Museum in Zielona Góra, Freilichtmuseum in Ochla – Bericht über die Zusammenarbeit und Projektrealisierung mit der Deutsch-Polnischen Gesellschaft in Zielona Góra
Anna Kamińska
- 104 Gemeinsame Arbeit an der Geschichte – Polnische Wissenschaftler am Pommerschen Landesmuseum in Greifswald
Gunter Dehnert
- 108 Museumsnetzwerk Region Untere Oder – Der aktuelle Stand
Anke Grodon

Perspektywy współpracy

- Muzea, współpraca transgraniczna i europejskie środki pomocowe
Stanisław Horoszko
- Muzeum Martyrologii w Słońsku
Dominika Piotrowska-Kuipers
- Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z/s w Ochli – Komunikat na temat współpracy i realizacji projektu z Regionalnym Towarzystwem Polsko-Niemieckim w Zielonej Górze
Anna Kamińska
- Wspólna praca nad historią – polscy naukowcy w Pommersches Landesmuseum w Greifswaldzie
Gunter Dehnert
- Sieć Muzealna Regionu Dolnej Odry – aktualny stan współpracy
Anke Grodon

Fundus

- 114 „Pflichtübung“ oder Forschungsschwerpunkt? Die Darstellung des Nationalsozialismus in der Ständigen Ausstellung des Potsdam Museums
- 117 Wechsel in Luckau
Helga Tuček gibt nach 40 Dienstjahren den Staffelstab weiter.
- 118 Naturkundemuseum Potsdam
Dr. Detlef Knuth geht in den Ruhestand
- 119 Museumsleiter, Regionalhistoriker und Verbandsinitiator
Dr. Reinhard Schmook im Ruhestand
- 120 Direktorin des Museum Barberini in Potsdam
Dr. Ortrud Westheider
- 121 Professionelles Museumsmanagement hält Einzug in Meyenburg
Susan Hoyer übernimmt die Geschäftsführung im Modemuseum Schloss Meyenburg

Das Martyriumsmuseum in Słońsk Muzeum Martyrologii w Słońsku

Dominika Piotrowska-Kuipers

Das modernisierte Gebäude des Martyriumsmuseums, 2015 Budynek zmodernizowanego Muzeum Martyrologii 2015

Das Martyriumsmuseum in Słońsk ist eine Einrichtung zum Gedenken an die Opfer des Zuchthauses und Konzentrationslagers, das bis 1945 im deutschen Sonnenburg bestand. Zu den wichtigsten Aktivitäten der Einrichtung gehören unterschiedliche pädagogische Veranstaltungen und Workshops mit Jugendlichen aus Deutschland, Polen und auch aus anderen Ländern, die dazu dienen, Geschichte, Kultur und Zusammenarbeit im vereinigten Europa zu vermitteln.

Muzeum Martyrologii w Słońsku to instytucja, której działalność ma na celu głównie upamiętnienie ofiar obozu koncentracyjnego i ciężkiego więzienia, które istniało w niemieckim Sonnenburgu do 1945 r. Ważnym kierunkiem działań Muzeum jest edukowanie w różnorodnych formach, m. in. poprzez organizację warsztatów i spotkań z udziałem młodzieży z Polski i Niemiec, w miarę możliwości również z innych krajów, przybliżających historię, kulturę oraz współpracę w zjednoczonej Europie.

Denkmal für die Opfer des KZ und Zuchthauses Pomnik Ofiar Obozu i Więzienia Sonnenburg

Die polnischen Forschungen zum Sonnenburger Kriegsverbrechen – der Ermordung von 819 Häftlingen im Januar 1945 – begannen mit der Arbeit von Dr. Przemysław Mnichowski, der 1956 den Bezirksausschuss zur Erforschung der Naziverbrechen in Zielona Góra – Institut für Nationales Gedenken organisierte. Der Bezirksausschuss führte in den Jahren 1966–1972 eigene Ermittlungen zum Kriegsverbrechen durch. Das Verfahren wurde allerdings angesichts der Ausschöpfung der Beweisführungsmöglichkeiten und der fehlenden Kooperation der

Polskie badania nad zbrodnią sonnenburską rozpoczęły się wraz z działalnością dr. Przemysława Mnichowskiego, który w 1965 r. zorganizował Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Zielonej Górze – Instytut Pamięci Narodowej. W latach 1966–1972 Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Zielonej Górze prowadziła własne postępowanie w sprawie zbrodni w Sonnenburgu. Postępowanie zawieszono z powodu wyczerpania postępowania dowodowego i braku współpracy z zachodnioniemieckimi organami śledczymi. 24 lutego 2014 r. Oddziałowa

westdeutschen Ermittlungsbehörden zunächst eingestellt. Am 24. Februar 2014 nahm der Bezirksausschuss zur Verfolgung der Verbrechen gegen das Polnische Volk in Szczecin das ausgesetzte Verfahren zu den Naziverbrechen im Sonnenburger Zuchthaus in den Jahren 1942–45 wieder auf.¹

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Szczecinie podjęła z zawieszenia śledztwo dotyczące zbrodni nazistowskich popełnionych w latach 1942–45 na terenie ciężkiego więzienia w Słońsku¹.

W 1973 roku mała grupa mieszkańców Słońska postanowiła zbudować muzeum i pomnik. Jeszcze przed powstaniem budynku muzeum ustawiono pierwszy

Ausstellung in Słońsk Wystawa w Słońsku

Im Jahre 1973 hat eine kleine Gruppe Einwohner von Słońsk beschlossen, an der Stelle des teilweise abgerissenen Zuchthauses ein Museum und ein Denkmal einzurichten. Noch vor Errichtung des Museumsgebäudes wurde das erste Denkmal an die Opfer des KZ und des Zuchthauses aufgestellt. Es stand vor dem Haupteingang zum Zuchthaus und hatte die Form eines Gefängnisgitters. Im Februar 1974 wurde das Bürgerkomitee für den Bau des Martyriumsmuseums Sonnenburg unter der Leitung des Vorsitzenden des hiesigen Gemeinde-Nationalrates, Tadeusz Szymański und des Direktors des Volkseigenen Landwirtschaftlichen Betriebes in Słońsk, Stefan Szperka, ins Leben gerufen. Alle Bauarbeiten wurden von den Häftlingen der unmittelbar benachbarten Strafanstalt ausgeführt. Die fachliche Leitung hatte Dr. Przemysław Mnichowski.

Der Museumsbau wurde auf dem Grundriss des polnischen Ordens „Virtuti Militari“ (ein Tatenkreuz) errichtet. Die Eröffnung des Martyriumsmuseums und die Enthüllung des Denkmals für die zum Tode gequälten und ermordeten Gefangenen fanden am 28. September 1974 statt. Die Gazeta Zielonogórska schrieb damals auf der ersten Seite: „Die Einrichtung entstand durch spontane Bemühungen der Einwohner des Lebusener Landes, zu unserem Gedenken und als Warnung für unsere Nachkommen, als sichtbares Zeichen der Nazi-Barbarei und der faschistischen Verbrechen. Es ist zu wünschen, dass das Objekt unserer Gesellschaft gut dient und für das Motto steht: Nie und nirgendwo wieder Krieg und Faschismus.“

Zum 30. Jahrestag der dramatischen Ereignisse vom Januar 1945 wurde in der Serie „Gedenkstätten in der ehemaligen Woiwodschaft Zielona Góra“ eine Broschüre über Sonnenburg publiziert und im Jahre 1982 wurde eine Monographie von Mnichowski veröffentlicht, in der die langjährigen Forschungen des Verfassers dokumentiert sind.² In den 1980er Jahren konnte dank der Bemühungen von Mnichowski eine deutsch-polnische Zusammenarbeit initiiert werden. Im Rahmen der Tätigkeit einer deutsch-polnischen „Arbeitsgruppe zum Gedenken an die Häftlinge des Konzentrationslagers und des Zuchthauses Sonnenburg“ hielt Mnichowski u. a. Vorlesungen in Berlin (West). In Sonnenburg fand sogar ein Symposium über Ossietzky statt, bei dem dessen Tochter, Rosalinde Ossietzky-Palm anwesend war.³ Damit wurden Słońsk und das Museum zu einem Standort der Arbeit für die Versöhnung zwischen Deutschen und Polen.

Unter den 1945 erschossenen Häftlingen waren auch 91 luxemburgische Staatsbürger. Neben den Polen begannen daher auch Luxemburger Forscher noch in den 1970er Jahren mit Forschungen zum Sonnenburger Kriegsverbrechen. Besonderes Engagement

pomnik upamiętniający ofiary obozu i więzienia. Stał on na miejscu głównego wejścia do więzienia i miał formę więziennej kraty. W lutym 1974 roku powołano Społeczny Komitet Budowy Muzeum Martyrologii w Słońsku pod kierownictwem przewodniczącego tu-tejszej Gminnej Rady Narodowej pana Tadeusza Szymańskiego oraz pana Stefana Szperki dyrektora PGR w Słońsku. Wszystkie prace budowlane wykonywali skazani Zakładu Karnego. Opiekę merytoryczną sprawował dr Przemysław Mnichowski. Budynek Muzeum architektonicznie wzorowany był na polskim orderze Virtuti Militari (lub krzyżu maltańskim). Otwarcie Muzeum Martyrologii oraz przecięcie wstęgi na pomniku poświęconemu zamęczonemu i zamordowanemu miało miejsce 28 września 1974 roku. Gazeta Zielonogórska napisała wówczas na pierwszej stronie, iż „Powstał on w wyniku spontanicznego wysiłku mieszkańców Ziemi Lubuskiej, ku naszej pamięci i przestrodze potomnych, jako zamię hitlerowskiego barbarzyństwa i faszystowskich zbrodni. Niech obiekt ten dobrze służy naszemu społeczeństwu. Niech symbolizuje hasło „Nigdy i nigdzie więcej wojny i faszyzmu’.” W 30. rocznicę styczniowej tragedii wznowiono broszurę nt. Sonnenburga – jedną z części serii dotyczącej miejsc pamięci w byłym woj. zielonogórskim. W 1982 r. została wydana książka Mnichowskiego prezentująca efekty wieloletnich badań autora.² W latach 80. dzięki Mnichowskiemu nawiązała się współpraca polsko-niemiecka. Mnichowski w ramach działalności polsko-niemieckiej „Grupy Roboczej na rzecz upamiętnienia więźniów obozu koncentracyjnego i ciężkiego więzienia Sonnenburg” wygłaszał odczyty w Berlinie Zachodnim. Przekazywał również tej organizacji materiały na temat Sonnenburga. W Słońsku odbyło się nawet sympozjum poświęcone Ossietzkiemu, na którym była obecna jego córka Rosalinde Ossietzky-Palm.³ Tym samym Słońsk i Muzeum stały się miejscem pracy na rzecz pojednania Niemców i Polaków.

Obok Polaków prace badawcze nad zbrodnią sonneburgską podjęli Luksemburczycy. Jeszcze w latach 70. Przede wszystkim zaangażował się tutaj André Hohengarten. M.in. próbował on odnaleźć byłych więźniów Sonnenburga, którzy przeżyli masakrę w 1945 r.⁴ Luksemburczycy zaangażowali się także w tworzenie miejsca pamięci w Słońsku. Jak ważne jest to dla nich miejsce świadczy fakt, że w 1993 r. przybył z wizytą do Słońska sam Wielki Książę Luksemburga, a w 1995 r. strona luksemburska ufundowała tzw. „Bramę Pokoju” prowadzącą na cmentarz. Wielki Książę Luksemburga oraz premier tego kraju przybyli także do Słońska w 2015 r. na uroczystości związane z 70. rocznicą mordu w Sonnenburgu. Zaprezentowano wówczas zmodernizowane muzeum uzupełnione o nowoczesną wystawę multimedialną. Pamięć o ofiarach reżimu nazi-stowskiego była i jest w Słońsku niezwykle silna.

zeigte vor allem André Hohengarten, der u. a. versuchte, ehemalige Häftlinge von Sonnenburg zu finden, die das Massaker von 1945 überlebt hatten.⁴ Die Luxemburger setzten sich auch für die Entstehung der Gedenkstätte in Słońsk ein. Wie wichtig der Ort für Luxemburg war und ist, beweist die Tatsache, dass 1993 der Großfürst von Luxemburg nach Słońsk reiste und Luxemburg 1995 das sogenannte „Friedensstor“ zum Friedhof, auf dem die Opfer begraben sind, finanzierte. Der Großfürst von Luxemburg und der Premierminister des Landes kamen auch 2015 zu den Gedenkfeierlichkeiten anlässlich des 70. Jahrestags des Verbrechens in das kurz zuvor modernisierte und mit neuer multimedialer Ausstellung versehene Museum.

Das Gedenken an die Opfer des Nazi-Regimes war und bleibt in Słońsk sehr stark ausgeprägt. Seit vielen Jahren finden gegen Ende Januar Feierlichkeiten zum Gedenken an die Sonnenburger Tragödie von 1945 statt. Seit 2002 haben diese eine besondere Form angenommen: Es findet zuerst eine heilige Messe statt, dann eine Feierstunde auf dem Kriegsfriedhof und seit Kurzem auch noch vor dem Museum. Anschließend gibt es für die Gäste aus dem In- und Ausland (Opferfamilien, Vertreter von nationalen und internationalen Behörden und Organisationen) Begegnungs- und Gesprächsmöglichkeiten. Diese jährlichen Ereignisse bilden einen wichtigen Mosaikstein der deutsch-polnischen Versöhnung und des Aufbaus eines gemeinsamen Gedenkens an die Geschichte und die Identität der europäischen Völker.

Mehr als 30 Jahre nach der Eröffnung bedurfte das Museumsgebäude einer Grundsanierung und Erneuerung der Ausstellung. Im Rahmen einer deutsch-polnischen Zusammenarbeit konnten die folgenden Projekte umgesetzt werden: Modernisierung des Gebäudes des Martyriums museums in Słońsk samt Bewirtschaftung des Geländes um das Museum sowie Einrichtung und Ausstattung einer neuen Dauer ausstellung. Für diese Arbeiten konnten Fördermittel aus dem Programm Europäische Territoriale Zusammenarbeit – Operationelles Programm der Grenzüberschreitenden Zusammenarbeit Polen (Lubuskie) – Brandenburg 2007–2013 gewonnen werden. Partner der Gemeinde Słońsk war damals auf deutscher Seite die

Od wielu lat regularnie pod koniec stycznia odbywają się uroczystości rocznicowe, które upamiętniają sonnenburską tragedię z 1945 r. Obchody te od 2002 r. przybrały szczególną formę. Odbywa się wówczas msza święta, uroczystość na cmentarzu wojennym, a od niedawna również przy muzeum, ponadto spotkania przybyłych gości (rodziny ofiar, przedstawiciele władz, organizacje z Polski i spoza Polski). Te rocznicowe wydarzenia stanowią ważny element pojednania polsko-niemieckiego oraz budowania wspólnej pamięci o historii i tożsamości narodów europejskich.

Po ponad trzydziestu latach funkcjonowania muzeum budynek potrzebował generalnego remontu oraz odświeżenia ekspozycji. Dzięki współpracy polsko-niemieckiej stworzono projekty: Modernizacja budynku Muzeum Martyrologii w Słońsku wraz z zagospodarowaniem terenu przy muzeum oraz Aranżacja i wyposażenie Muzeum Martyrologii w Słońsku. Środki na ich realizację udało się pozyskać z programu Europejska Współpraca Terytorialna – program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007–2013. Partnerem Gminy Słońsk było Muzeum Seelower Höhen z Seelow. Prace merytoryczne związane z uaktualnieniem wystawy powierzone grupie ekspertów z Polski i Niemiec. Ekspozycja została wzbogacona m. in. o makietę więzienia, multimedia oraz rekonstrukcję celi więziennej. Całość wizualnie łączy powtarzający się wątek muru, odnoszący się do tzw. „ściany śmierci”, pod którą miała miejsce tragedia w styczniu 1945 r. Oddanie do użytku pierwszej części projektu, w tym nowego muzealnego pomnika, miało miejsce 24 października 2014 r. Cały obiekt został oddany do użytku 30 stycznia 2015 r.

Oprócz działań edukacyjno-kulturalnych podejmowanych w Muzeum Martyrologii obecnie w Słońsku kilka razy w roku odbywają się polsko-niemieckie warsztaty historyczne i lekcje historii dla młodzieży szkolnej ze Słońska i Fürstenwalde. W ich ramach młodzież przeprowadza wywiady i rozmowy z najstarszymi mieszkańcami Słońska, wykorzystując je jako materiał filmowy. Efektem jej pracy jest m. in. godzinny film pt. Sonnenburg – Spuren eines Schreckensortes / Ślady miejsca kaźni. Te polsko-niemieckie spotkania odgrywają niezwykle istotną rolę w budowaniu wspólnej historii

Gedenkstätte Seelower Höhen. Mit den fachwissenschaftlichen Arbeiten im Zusammenhang mit der Erneuerung der Ausstellung wurde eine Gruppe von Experten aus Polen und Deutschland beauftragt. Die Ausstellung wurde u. a. um ein 3-D-Modell des Zuchthauses, multimediale Präsentationen und die Rekonstruktion einer Gefängniszelle bereichert. Alles wird visuell durch ein sich wiederholendes Mauerfragment aus der sog. „Todeswand“ verbunden, an der das Massaker von 1945 stattgefunden haben soll. Der erste Teil des Projektes, darunter das neue Museums-Denkmal, wurde am 24. Oktober 2014 enthüllt. Das gesamte Objekt wurde am 30. Januar 2015 in Betrieb genommen.

Neben den pädagogischen und kulturellen Aktivitäten, die im Martyriumsmuseum durchgeführt werden, finden in Stońsk auch mehrere Male im Jahr deutsch-polnische Workshops zur Geschichte sowie Geschichtsunterricht für Schüler aus Stońsk und Fürstenwalde statt. Die Jugendlichen hatten bisher zur Aufgabe u. a. Interviews und Gespräche zu führen und Filme mit den ältesten Einwohnern von Stońsk zu drehen. Ergebnis dieser Arbeit ist u. a. der einstündige Film „Sonnenburg – Spuren eines Schreckensortes / Ślady miejsca kaźni“. Diese deutsch-polnischen Begegnungen spielen eine sehr wichtige Rolle bei der Aufarbeitung der gemeinsamen Geschichte im Grenzraum. Auch die Tätigkeit des Martyriumsmuseums selbst (Unterrichtsstunden im Museum, Filmvorführungen, Museumsnächte, Vorlesungen, historische Workshops usw.) trägt in großem Maße zur deutsch-polnischen Versöhnung und zur gemeinsamen Erinnerung an die Geschichte und Identität der europäischen Völker bei.

Besucher bei der Museumsnacht 2015
Zwiedzający podczas Nocy Muzeów 2015

pogranicza. Także działalność samego Muzeum Martyrologii (lekcje muzealne, projekcje filmowe, noce muzeów, prelekcje i warsztaty historyczne itp.) stanowi ważny element pojednania polsko-niemieckiego oraz budowania wspólnej pamięci o historii i tożsamości narodów europejskich.

- 1 Mehr dazu unter: <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/11794,OKSZpNP-w-Szczecinie-podjela-z-zawieszenia-sledztwo-dotyczace-zbrodni-nazistowsk.html> [Zugang am 20.10.2016]
- 2 Przemysław Mnichowski, Obóz koncentracyjny i więzienie w Sonnenburgu (Stońsku) 1933–1945, Warszawa 1982.
- 3 Mehr Informationen dazu: Peter Gerlinghoff, Tätigkeit des deutsch-polnischen „Arbeitskreises ehemaliges KZ Sonnenburg 1986–1991“, in: Hans Coppi, Kamil Majchrzak (Hg.), Das Konzentrationslager und Zuchthaus Sonnenburg, Berlin 2015, S. 217–219.
- 4 André Hohengarten, Das Massaker im Zuchthaus Sonnenburg vom 30./31. Januar 1945, Luxemburg 1979.

- 1 Więcej informacji pod adresem: <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/11794,OKSZpNP-w-Szczecinie-podjela-z-zawieszenia-sledztwo-dotyczace-zbrodni-nazistowsk.html> [dostęp 20.10.2016]
- 2 P. Mnichowski, Obóz koncentracyjny i więzienie w Sonnenburgu (Stońsku) 1933–1945, Warszawa 1982.
- 3 Więcej informacji na ten temat: Peter Gerlinghoff, Działalność niemiecko-polskiej „Grupy Roboczej Były Obóz Koncentracyjny Sonnenburg” 1986–1991, w: Obóz koncentracyjny i ciężkie więzienie karne Sonnenburg, red. Hans Coppi, Kamil Majchrzak, Berlin 2015, s. 217–219.
- 4 André Hohengarten, Das Massaker im Zuchthaus Sonnenburg vom 30./31. Januar 1945, Luxemburg 1979.